

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-77>

УДК 336

Воробей Руслан Євгенійович

докторант,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5939-7677>**Ruslan Vorobei**

Private Higher Education Institution “European University”

**ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ****THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE
IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES**

Анотація. У статті досліджено трансформаційні процеси у фінансовій системі України в контексті сучасних викликів, спричинених повномасштабною війною, геополітичною нестабільністю та глобальними економічними змінами. Розкрито структуру фінансової системи як багатокomпонентної інституційно-функціональної конструкції, що забезпечує макроекономічну стабільність держави та ефективну реалізацію фінансово-економічної політики. Автор акцентує увагу на деструктивному впливі війни на ключові сегменти фінансової системи, зокрема бюджетну, банківську, податкову та боргову підсистеми, водночас підкреслюється високий рівень адаптивності й оперативного реагування з боку державних інституцій. У межах дослідження проаналізовано інструменти стабілізації – валютне регулювання, підтримка ліквідності банків, мобілізація внутрішніх ресурсів через військові облігації, а також залучення міжнародної фінансової допомоги. Наголошено на важливості інституційної модернізації, цифрової трансформації та стратегічного планування для посилення стійкості фінансової системи в умовах мультивекторних загроз. Стаття пропонує компаративний аналітичний підхід до визначення ефективних напрямів реформування фінансової архітектури України з урахуванням досвіду інших країн у кризових умовах.

Ключові слова: фінансова система, війна, бюджет, банківський сектор, податки, стабільність, валютна політика, борг, реформування, Україна.

Summary. In order to develop effective strategic decisions on modernisation and adaptation of Ukraine's financial system to modern challenges, it is methodologically sound to conduct a comparative analysis of the national financial architecture with the financial systems of countries with relevant experience of functioning in the context of military conflicts and geopolitical turbulence. Such an analytical approach will help identify optimal trajectories for transforming Ukraine's financial and economic mechanisms, determine priority areas for structural reforms, and formulate a set of instrumental solutions aimed at enhancing the resilience of the financial system in the face of multifactorial crises. In the context of the war, the financial architecture of the state is undergoing a fundamental transformation aimed at ensuring its adaptability to extreme exogenous shocks and preserving its functional capacity. The article examines the transformation processes in the financial system of Ukraine in the context of current challenges caused by a full-scale war, geopolitical instability and global economic changes. The structure of the financial system as a multi-component institutional and functional structure that ensures macroeconomic stability of the state and effective implementation of financial and economic policy is revealed. The author emphasises the destructive impact of the war on key segments of the financial system, in particular the budget, banking, tax and debt subsystems, while emphasising the high level of adaptability and prompt response of state institutions. The study analyses stabilisation tools such as currency regulation, support for bank liquidity, mobilisation of domestic resources through military bonds, and attraction of international financial assistance. The author emphasises the importance of institutional modernisation, digital transformation and strategic planning to strengthen the resilience of the financial system in the face of multi-vector threats. The article proposes a comparative analytical approach to identifying effective directions for reforming Ukraine's financial architecture, taking into account the experience of other countries in crisis conditions.

Keywords: financial system, war, budget, banking sector, taxes, stability, currency policy, debt, reforms, Ukraine.

Постановка завдання. У сучасних умовах геополітичної нестабільності та глобальних економічних трансформацій актуалізується питання дослідження архітектури фінансової системи

України крізь призму багатовимірних викликів, що постають перед нею. Фінансова система держави являє собою комплексний механізм взаємointегрованих інституційних структур та функцій.

нальних елементів, що забезпечують реалізацію фінансово-економічних відносин на всіх рівнях національної економіки [4].

Ця система охоплює не лише процеси акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів, але й розгалужену мережу регуляторних органів та фінансових інституцій, що здійснюють координацію руху грошових потоків у державі. Ключове значення фінансової системи полягає в забезпеченні макроекономічної стабільності, монетарної стійкості та формуванні фундаменту для сталого економічного розвитку [12].

Незважаючи на стратегічне значення фінансової системи для забезпечення національної безпеки та суверенітету держави, її поточний стан характеризується наявністю структурних дисбалансів та інституційних деформацій. В умовах повномасштабної війни дестабілізуючі чинники здійснюють безпрецедентний деструктивний вплив на всі сегменти економічної системи, включаючи її фінансову компоненту [3].

В контексті війни відбувається фундаментальна трансформація фінансової архітектури держави, що спрямована на забезпечення її адаптивності до екстремальних екзогенних шоків та збереження функціональної спроможності. Ця трансформація охоплює реконфігурацію інституційних механізмів, модифікацію інструментарію монетарного регулювання, диверсифікацію джерел фінансування державних видатків та оптимізацію системи фіскального адміністрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку фінансової системи в умовах глобалізації розкривається в багатьох наукових дослідженнях, зокрема: Безпавлова І., Волкової Н., Гапєєвої О., Гарбінської-Руденко А., Давиденко Н., Дубини М., Дудник В., Лютого І., Онишко С., Попело О., Тарасенко О., Чорновол А. та ін.

Військові дії на території України суттєво вплинули на фінансову систему. Рошило В.І. [8] досліджує трансформації у бюджетній сфері, банківській системі, ринку цінних паперів та валютній сфері, спричинені війною. Гарбінська-Руденко А.В., Дудник В.М. та Яценко Ю.Г. [2] акцентують увагу на правових проблемах функціонування фінансової системи під час воєнного стану.

У монографії «Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи» авторський колектив під керівництвом Лютого І.О. аналізують теоретико-методологічні підходи та еволюцію фінансової системи держави, виокремлюючи детермінанти загроз в умовах війни та визначаючи напрями розбудови системи публічних фінансів в контексті євроінтеграції [10].

Глобалізація створює як можливості, так і загрози для фінансової системи України. Чорновол А. [11] підкреслює необхідність стратегічної

координації органів державного управління для послаблення негативного впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічне зростання та створення умов для розвитку фінансової системи.

Гапєєва О. та Почтамцев О. досліджують інституціоналізацію фінансових факторів національної економічної безпеки в умовах сучасних викликів, зокрема фінансових криз та кіберзагроз, пропонує рекомендації для зміцнення стабільності фінансової системи [1]. Дубина М.В., Попело О.В. та Тарасенко О.О. [5] аналізують вплив цифрових технологій на формування та розвиток фінансових відносин, наголошуючи на необхідності адаптації інститутів до нових умов та зазначають, що розвиток цифрової економіки спричиняє інституційні зміни у фінансовій системі.

Тобто, сучасні дослідження підкреслюють багатогранність викликів, що стоять перед фінансовою системою України, та необхідність комплексного підходу до їх подолання, враховуючи глобальні тенденції, технологічні зміни та внутрішні фактори.

Метою даного дослідження є всебічне вивчення специфіки функціонування фінансової системи України в умовах воєнного стану для формування комплексу інструментальних рішень, спрямованих на підвищення стійкості фінансової системи в умовах мультифакторних кризових явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова система України в умовах повномасштабної війни зазнала суттєвих трансформацій, які торкнулися майже всіх її складових. Водночас, саме ця система виявилася ключовим чинником забезпечення макроекономічної стабільності та фінансової витривалості держави в період критичних викликів.

Фінансова система України, як багатокомпонентна структура, включає в себе державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, кредитно-банківську сферу, фінансовий ринок, страхування та інші інститути, через які здійснюється розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів. До початку широкомасштабної агресії росії у 2022 році, система вже перебувала у стані реформування, з окремими ознаками структурної нестійкості: дефіцит бюджету, зростання державного боргу, недостатній рівень залучення інвестицій, обмежена ефективність регулювання фінансового ринку [9].

Проте, війна спричинила безпрецедентний тиск на всі сегменти фінансової системи. У найкоротші терміни необхідно було забезпечити її безперервну функціональність, адаптувати механізми фінансування пріоритетних державних витрат, насамперед – оборонних, соціальних, гуманітарних. Важливим кроком стало оперативне реагування Національного банку України, Міністерства фінансів та Державної податкової служби, які спільними зусиллями змогли зберегти ключові елементи системи від колапсу.

У перші дні війни було прийнято рішення про фіксацію валютного курсу, встановлено тимчасові валютні обмеження для попередження впливу капіталу за кордон, а також вжито заходів з підтримки банківської ліквідності. Попри надзвичайні обставини, банківська система зберегла працездатність, що дозволило продовжити проведення безготівкових розрахунків, обслуговування клієнтів, виплату пенсій і соціальних допомог [1]. Це стало одним із визначальних факторів збереження довіри населення до фінансових інститутів.

Окремо слід підкреслити ефективність політики держави щодо фінансування Збройних Сил України. Усі потреби оборонного сектору покриваються в повному обсязі, зокрема – за рахунок надходжень від військових облігацій, які набули популярності серед громадян та юридичних осіб завдяки пільговим умовам оподаткування та гарантованому прибутку. Це стало прикладом успішної мобілізації внутрішніх ресурсів у межах воєнного часу.

Міжнародна фінансова допомога також відіграє надзвичайно важливу роль. Україна отримує підтримку від Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського Союзу, урядів окремих держав. Ці кошти спрямовуються як на покриття дефіциту бюджету, так і на соціальні виплати, відбудову критичної інфраструктури, підтримку банківської системи. Однак вкрай важливим залишається питання подальшого збільшення ефективності використання цієї допомоги та посилення прозорості механізмів її розподілу [7].

Водночас варто зауважити, що бюджетно-податкова система зазнала найбільшого удару. Часткове або повне зупинення діяльності підприємств у зонах бойових дій, втрата контролю над частиною територій, руйнування логістичних ланцюгів призвели до значного зменшення податкових надходжень. У цих умовах важливу роль відіграв великий бізнес, який, з розумінням ситуації, здійснював дострокові податкові платежі. Крім того, держава була змушена здійснити перерозподіл видатків, надавши пріоритет обороні, охороні здоров'я та соціальному захисту.

З метою контролю інфляційних процесів уряд вжив додаткових заходів щодо регулювання цін на соціально значущі товари, зокрема – шляхом встановлення граничних цінонок та посилення контролю з боку податкових органів. Хоча ці дії частково обмежують ринкові механізми, у воєнних умовах вони є виправданими та необхідними для захисту найменш забезпечених верств населення [6].

Окрему увагу заслуговують інструменти внутрішнього державного боргу, особливо військові облігації, які стали джерелом стабільного фінансування оборонних потреб. Міністерство фінансів збільшило дохідність за окремими гривневими та валютними паперами, що дозволило стимулювати інтерес до інвестування навіть в умовах ризику. Важливо, що банки – первинні дилери – зали-

шаються головними утримувачами таких цінних паперів, що гарантує контрольованість процесу та зниження рівня спекулятивних операцій [10].

Загалом, фінансова система України, попри об'єктивні втрати та ризики, продемонструвала вражаючий рівень гнучкості, оперативності та адаптаційної здатності. Ключову роль у цьому відіграли ефективні управлінські рішення, високий рівень координації між основними фінансовими інституціями, а також патріотизм бізнесу та громадян, які активно долучилися до економічного фронту.

Висновки. Фінансова система України в умовах повномасштабної війни постала перед безпрецедентними викликами, які торкнулися всіх ключових її підсистем – бюджетної, банківської, податкової, боргової та інвестиційної. Водночас, попри надзвичайно складні обставини, вона зберегла інституційну цілісність, функціональність та продемонструвала значний рівень адаптивності. Це стало можливим завдяки злагодженим діям Національного банку України, Міністерства фінансів, Державної податкової служби та інших відповідальних органів, які оперативно впроваджували ефективні антикризові заходи.

Досягнення стабільності у фінансовій сфері, без сумніву, є наслідком низки факторів: своєчасного валютного регулювання, підтримки ліквідності банківської системи, забезпечення безперервності соціальних виплат, мобілізації ресурсів через військові облігації, а також надходження міжнародної фінансової допомоги. Варто підкреслити важливість відповідальної позиції великого бізнесу, який не лише зберіг економічну активність, а й підтримав державу через дострокове податкове фінансування.

Водночас зберігаються суттєві ризики, які потребують постійного моніторингу та реагування: падіння податкових надходжень, скорочення експортного потенціалу, значне боргове навантаження, ризики інфляції та девальвації. У цьому контексті особливої актуальності набуває розробка довгострокових стратегій післявоєнного відновлення фінансової системи, включаючи реформування бюджетної політики, стимулювання інвестицій та поглиблення інтеграції з міжнародними ринками.

Таким чином, фінансова система України у воєнний період виявила не лише здатність до збереження основ функціонування, а й потенціал для трансформації у бік стійкості, прозорості та інституційного зміцнення. Її подальший розвиток повинен спиратися на принципи стратегічного планування, економічного патріотизму та ефективного партнерства з міжнародною спільнотою. В умовах війни фінансовий фронт став не менш важливим, ніж фронт бойових дій, і саме його стабільність значною мірою визначає майбутнє економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Гапєєва О., Почтамцев О. Інституціоналізація фінансових факторів національної економічної безпеки в умовах сучасних викликів. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 2(11). С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-12>
2. Гарбінська-Руденко А. В., Дудник В. М., Яценко Ю. Г. Правові проблеми функціонування фінансової системи України в період дії воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 132–136. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261776/258186>
3. Давиденко Н. М., Волков А. Л. Війна в Україні: криза інноваційних стартапів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-55>
4. Давиденко Н. М. Вплив фінансової системи на фінансове забезпечення підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. Вип. 9(160). С. 76–80.
5. Дубина М., Попело О., Тарасенко О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1(25). С. 91–110.
6. Железняк Я. Держбюджет у серпні поставив позитивні рекорди, але розслаблятися не можна. URL: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/5218_derzhbyudzheth_serpnii_postaviv.html
7. Маршук Л. М., Мовчан Д. О., Покойовий О. О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228>
8. Рошило В. І. Особливості функціонування фінансової системи України в умовах війни. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2023. № 10(2). С. 31–41. DOI: 10.52566/msu-econ2.2023.31
9. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України під час війни. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5–6. С. 75–83.
10. Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи: монографія / І. О. Лютий, С. Я. Боринець, З. С. Варналій, С. В. Наumenкова, О. Д. Рожко ; за ред. І. О. Лютого ; Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : ЗУНУ, 2023. 419 с.
11. Чорновол А. О. Стратегічні пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 52. С. 176–181.
12. Kvasza S., Davydenko N., Pasichnyk Y., Viatkina T., Wasilewska N. GDP modelling: Assessment of methodologies and peculiarities of its usage in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 9(160). P. 186–200. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.16](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.16)

References:

1. Hapeyeva, O., & Pochtamtsev, O. (2024). Instytutsionalizatsiya finansovykh faktoriv natsionalnoyi ekonomichnoyi bezpeky v umovakh suchasnykh vyklykiv [Institutionalization of financial factors of national economic security under modern challenges]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. (2)11, pp. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-12> (in Ukrainian)
2. Harbinska-Rudenko, A. V., Dudnyk, V. M., & Yatsenko, Yu. H. (2022). Pravovi problemy funktsionuvannya finansovoyi systemy Ukrayiny v period diyi voyennoho stanu [Legal issues of the functioning of Ukraine's financial system during martial law]. *Analitichno-porivnialne pravo*, no. (2), pp. 132–136. Available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261776/258186> (in Ukrainian)
3. Davydenko, N. M., & Volkov, A. L. (2022). Viyna v Ukrayini: kryza innovatsiynykh startapiv [The war in Ukraine: Crisis of innovative startups]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (38). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-55> (in Ukrainian)
4. Davydenko, N. M. (2014). Vplyv finansovoyi systemy na finansove zabezpechennya pidpryyemstv [The impact of the financial system on enterprise financial support]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, no. 9(160), pp. 76–80. (in Ukrainian)
5. Dubyna, M., Popelo, O., & Tarasenko, O. (2021). Instytutsiyni transformatsiyi finansovoyi systemy Ukrayiny v umovakh rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky [Institutional transformations of Ukraine's financial system in the digital economy context]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnya*, no. 1(25), pp. 91–110. (in Ukrainian)
6. Zhelezniak, Ya. (2022). Derzhbyudzheth u serpni postavyv pozytyvni rekordy, ale rozslablyatysya ne mozha [State budget set positive records in August, but one shouldn't relax]. *LB.ua*. Available at: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/5218_derzhbyudzheth_serpnii_postaviv.html (in Ukrainian)
7. Marshuk, L. M., Movchan, D. O., & Pokoyovyi, O. O. (2022). Osoblyvosti finansovoyi systemy v umovakh voyennoho stanu [Features of the financial system under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (37). Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (in Ukrainian)
8. Roshylo, V. I. (2023). Osoblyvosti funktsionuvannya finansovoyi systemy Ukrayiny v umovakh viyny [Features of the functioning of Ukraine's financial system under war conditions]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriya "Ekonomika"*, no. 10(2), pp. 31–41. DOI: <https://doi.org/10.52566/msu-econ2.2023.31> (in Ukrainian)
9. Tatoryn, N., & Chorny, R. (2022). Finansova systema Ukrayiny pid chas viyny [Ukraine's financial system during the war]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. (5–6), pp. 75–83. (in Ukrainian)
10. Liutyi, I. O., Borynets, S. Ya., Varnalii, Z. S., Naumenkova, S. V., & Rozhko, O. D. (2023). *Finansova systema Ukrayiny: realii, vyklyky, perspektivy* [Financial system of Ukraine: realities, challenges, prospects]. Kyiv: ZUNU. (in Ukrainian)

11. Chornovol, A. O. (2022). Stratehichni priorityty rozvytku finansovoyi systemy Ukrayiny v umovakh hlobalizatsii [Strategic priorities for the development of Ukraine's financial system in globalization]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, no. (52), pp. 176–181. (in Ukrainian)
12. Kvasha, S., Davydenko, N., Pasichnyk, Y., Viatkina, T., & Wasilewska, N. (2018). GDP modelling: Assessment of methodologies and peculiarities of its usage in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, no. 16(4), pp. 186–200. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.16](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.16)

Стаття надійшла до редакції 11.04.2025